

Orhan Şaik Gökyay Kitabında Dede Korkut Hikayelerin Şekilbilgisi Özellikleri

Araş.Gör.

Suad Mahmud Alvan

Bağdat Üniversitesi

Diller Fakültesi

Türk dili ve Edebiyatı bölümü

GİRİŞ

HİKAYELERİN DİLİ VE ÜSLUBU

DİL:-

Eski Türk masallarından derlenmiş bir hikaye kitabıdır. Kitabın asıl adı "kitab- 1 Dede korkut Ala Lisan- 1 Taife- I oğuzan"dır. Yapıtın yazarı bilinmez . Bu öykülerin, önceler; oğuz Türkleri arasında söylendiği, XIV. Yüzyılın sonlarında yada XV.Yüzyılda da yazılarak tespit edildiği sanılıyor . Bu kitabın içinde kısa bir ansözle, 12 öykü vardır, hepsi bu öyküler lirik ve destan niteliğinde savaş hikayelerdir.(1) Dede korkut hikayeler, Halk diliyle yazılmıştır. Şiir ile düzyazı karışıktır. Olaylar düzyazı ile anlatılır . Kahramanların konuşmaları ve kimi betimlemeler şiirlerle söylenir. Düzyazı kesimi alışılmış düzyazı değildir. Türkçenin benzetme, uyak gibi olanaklarından yararlanılır. Ezgili bir anlatımla şiir düzeyine yaklaşılr. Böylece salt şiir bölümleri değil ,düzyazı tümcelerde de dorukta bir ses güzelliğine ulaşılır. Dede korkut hikayelerinin dili, İslamlık etkisi ile kimi arapça farsça sözcükler kullanılmasına karşın yalındır,Günlük halk dil ve anlatım ağırlıklıdırç Bu dil Eski Anadolu Türkçesinin özgün özelliklerini içerir. Bir yanda Eski Türkçenin izlerini korurken, öte yandan Osmanlı Türkçesi özelliklerini içerir. Bu nedenle yapıt Eski anadolu Türkçesi ile Osmanlı Türkçesi arasında bir geçiş ürünüdür. Eski Anadolu Türkçesinin son döneminde yazıya geçirilmiş olmalıdır. Hikayelerde kullanılan yer adları,sözcükler ve deyimler, yapıtın Oğuz Türkçesinin Azeri alanında olduğu düşüncesini pekiştirir.(2) Dede korkutun iki yazması vardır. Bunlardan biri Arap harfleriyle yazılmış Almanyada Dresde kitaplığında öbürü İtalyada vatikan kitaplığındadır.(3)

Üslup:-

Dede korkut kitabın üslubü ve özellikleri belli –başlı vasıflarını şöylece sıralamaktadır:- 1-İfade gayet tabii, takellüfsüz, hatta laübalıyanedir. 2- Tasvirler fevkalade bir basitlik içinde şaşılacak derece-de muhteşemdir canlıdır. 3-Hikayeler epiktir, kahramanlar fevkalade mahluklardır. Onların kahramanlıkları çol zaman beşeri ölçüye sığmaz. 4- Eserde birçok tekerlemeler ve sayfalar dolduran tekrarlar vardır. Bu parçalar hikayelerin cazibesini ve özelliklerini artırmaktadır.5- Bu hikayelerdeki kişiler, kahramanlıkta olduğu gibi başka hareketlerinde de bu hikayenin icabına göre ideal olarak nasıl olmaları lazımgeliyorsa öyledirler ve hatta onun üstündedirler . 6-Hikayeler hep Türk ruhunun erişmeğe alıştığı gibi

bir başarı ile bitmektedir. 7-Bir başka özellik de hikayelerin eski Türk adet ve gelenekleriyle yaşayış tarzları hakkında bol gibi vesmesidir. 8- kitapta sık-sık tekrarlanan bazı klişe tabirler vardır.(4)

Şekil Bilgisi **I.İsim**

A. Çokluk

Çokluk eki-ler-ler'dir. Dede korkut hikayelerinde, daha önceki yüzyıllar Anadolu Türkçesi'nden ve bugünkü yazı dilinden farklı bir durum yaktır. Birkaç örnek aşağıdadır:

hatunlar 55-19, kaftanlar 55-20, gönler 89-10, yiğitler 89-3

B.İyelik Ekleri

Dede korkut hikayelerinde iyelik ekleri fonksiyonları bakımından genel Türkçesi'nin ve dolayısıyla Eski Anadolu Türkçesi'nin özelliklerine uygun bir görünüm içindedir.

a) – Birinci şahıs iyelik Ekleri .Teklik şekli –m,um / üm dür. Ekin fonksiyonu aidiyet bildirmektedir. Bazan hitap , tasğir ve sevgi vazifesinde görür :

gözüm 19-16, babam 33-27, başum 33-1, oğlancuğum 142-1.

b) – Birinci şahıs iyelik e kleri : çokluk şekli :-muz /müz , -umuz / -ümüzdür.

Kökümüz 130-15, hanumuz 132-25, gözlerümüz 56-26, ölümüz 135-25.

c) – ikinci şahıs iyelik Ekleri : teklik şekli :- n, -un /-ündür.

Senün kızın 138-5 , gözlerin 49-15 , haberün 19-5 , ağan 47-4.

d) – ikinci şahıs iyelik Ekleri : çokluk şekli :- nuz / -nüz , -unuz / -ünüzdür.

Oğlunuz görünce , 127-30, devletünüz 2-12, yerünüzden 149-6 .

e) – üçüncü şahıs iyelik Ekleri : Teklik şekli :- i, -ı , -si , -sı, -u, -ü

saçı 130-23, buğrası 129-5, babası 42-30, sözü 87-12, casusu 61-9.

f) – üçüncü şahıs iyelik Ekleri : çokluk şekli :- ları / -leridir.

Gözlerini 56-19, beğleri 4-14 , başları ve canavarları 84-15.

c. isimlerde tamlama(5)

İsim tamlamalarının belirtili ve belirtisiz her iki çeşidinin de Dede korkut hikayelerinde pek çok örneği vardır.

a) – belirtili isim tamlamaları :

belirtili isim tamlamaları bir mülkiyet, nesibet ve aidiyet ifade eder.(6)

Belirtili İsim tamlamalarında ilk isim ilgi haldedir, ikincisi ise iyelik eki alır.

Oğlanun üstüne 7-10, Beyreğün atası 41-8, kızun otağı 35-2, babasının evine 33-30, erenlerin meydanı 33-8, suların köprüsü 25-31.

b) – belirtisiz isim tamlamaları :

belirtisiz isim tamlamalarında belli bir aidiyet manası yoktur. İlgili eki taşımayan isim genellikle ikinci ismin nev'ini, cinsini, çeşidini bildirir.(7) din düşmanı 17-7, ağır hazinesi 17-10, oğuz erenleri 141-10, kafir yollarından 66-34, kızlar geyiği 35-26.

D.İsim Çekim Ekleri

a)- Tamlayan (Genetiv) eki : -un / -ün / -nun / -nün

soru ünsüz ile biten isim ve isim cinsinden kelimelere –un /-ün, ünlü ile bitenlere –nun -nün eki getirilir. Tamlayan durumu ile birleştirilmiş kelimeler bir isim gurubu(tamamlaması) teşkil ederler.(8) Bundan dolayı da isim fonksiyolarını yüklenilir.

Erenlerin meydanı 33-8, babasının güyegüsü 65-8, Tanrının birliğine 88-3.

Teklik ve çokluk 1.kişi zamirinin tamlayan hali –üm, -ümüz ekleri ile yapılmaktadır.

Menüm adum 132-28, bizüm bir beğümüzün oğlu 33-21.

b) – Belirtme (Akkuzativ) Durum :-

Eski Türkçede görülen üç türlü yükleme ekinin(9) Dede korkudun hikayelerinin incelediğimiz nüshasında üç türlü belirtme durumu eki vardır.

1.-ı / -i, -u / -ü, -yı / yi, -yü / -yu

İsimler ve isim cinsinden kelimelerden sonra gelen normal belirtme durumu ekidir. Ünsüzle biten isimlerin sonuna –ı / -i –u, -ü ünlü ile bitenlere ise araya bir bağlama –y- ' si alarak –yı / -yi –yu / -yü ' dür.

Seni 23-9, arabayı 135-5, kapuyu 135-12, beni 41-27, evümü 19-14, suyunu 87-7.

2.-nı / -ni / , -nu / -nü

Eski Türkçede zamirlerden sonra gelen ek, Eski Anadolu Türkçede ve bugün kullanılmıyor. 3.şahıs iyelik eklerinden sonra –n- yardımcı ses alan –ı, -i eki kullanılmaktadır. Hikayelerdeki Şekli –nı / -ni / ,nu / -nü dür.(10) Müşkilini 1-10, kulunu 45-6 kanını 57-17 gögsünü 45-22, al yanağını 41-22.

3. -n

Eski Türkçede bütün iyelik eklerinden sonra kullanılan –n belirtme eki,(11)

Bu hikayelerde sadece 3. şahıs iyelik eklerinden sonra gelmektedir.

Kızın 60-5, canın 75-19, zencirin 88-18, oyunun 89-34.

c) Yönelme (Dativ) Durumu : -a / -e , -ya / -ye , -na / ne'dir.

Sonuna geldiği isimin son ses durumuna göre yukarıdaki şekillerden birini alır. Yan kelimesinin yönelme hali şekli olan yanadır
Sana 81-2, ana 81-9, sağa sola 137-21, Kalaya 140,16, yana 32-22.

d) – Bulunma (lokativ) Durumu : -da / -de , -nda / -nde'dir.

İsim ve isim soyundan kelimelerden sonra –da / -de, üçüncü şahıs iyelik eklerinden sonra –nda / -nde kullanılır.

Aşağıda gösterilen örneklerden da anlaşılacağı gibi içinde bulunma , mevcut olma , O yerde olma anlamlarını verir. Zarf yapar, -lık / -lik, -mak / -mek eklerinden sonra , tavsif bildiren kelimelerde "hususunda " anlamını ifade eder.

İçinde yol 113-7, burada 117-35, yanımda 121-37, Gökde arar, yerde ister 82-7, dünyelikde bir kardaşım 48-24, oğuzda 8-5, yanada 56-12, üleşmekde 33-7.

e) – Ayrılma Durumu : -dan / -den , / -dın / -din'dir.

Hikayelerde genellikle ayrılma hali eki –dan / -den'dir.
Öndin sözündeki kelişeleşmiş –din şekli başka kelimelerde görülmüyor.(12)

Suyumdan 37-19, öteden berü 37-25, öyleden sonra 3-12, öndin depen 132-11, başumuzdan 49-30.

f) – Eşitlik Durumu Ekleri : -ca / -ce,

Eşitlik eki –ca, -ce'nin ifade ettiği mana ve taşıdığı fonksiyonu oldukça çoktur.(13) Hikayelerde ise genellikle " kadar, mikdar " anlamlarına gelmektedir. Aslı –ça –çe olan ekin hikayelerde –ca, ce şekli görülmektedir, mana itibarı ile "kadar, mikdar " demek olup cümlede zarf vasifesi gören, hikayelerde örneklerden bir kısmı aşağıdadır,
Bunca yıllardan beri 33-31, bunca adamlara 135-11, altunluca 97-5, uzunca 3-3, kılçada 129-32.

Hikayelerde "kadar, mikdar " manası dışında mana ifade eden örneklerden şunlardır.ardınca " ardından ardında"

Otuz dokuz yiğidi ohunan ardınca gitdi 57-35, anun ardınca kara güne geldi 141-15, kazan , ardınca gitmiş 72-31.

Ne kelimesinin eşitlik hali nice <ne+çe olup" ne kadar, nasıl " manalarına ifade eder.

Muhannslığla er öldürmek nice olur 151-10, nice saht olmayalum 40-25, mere kafir nice bir onu bunu sorarsın mana 142-3.

g) – Araç (vasıta) Durumu Ekleri :

İsim çekiminden bu hal, bağlama edatı olan ile kullanılarak ifade edilmektedir; İle'nin ilk hecesi yardımcı sesler gibi düşmektedir. Bağrumıla 25-8, zincirile 87-24, sözüyle 91-2, öğünmekle 95-24, saklamağla 1-21, geliyle 97-2.

Diger vasıta eki –n az görülüyor. –n eki hikayelerde artık vasıta bildiren bir ek olmaktan çıkmıştır, Zaman bildiren kelimelerin ve bazı sıfatların sonuna gelmekte ve sonuna geldiği kelimeyi zarf durumuna sokmaktadır. (14)

Güzün yazın 6-25, vaktın 69-9, bir yazın, güzün 16-24.

Vasıta eki –n'yi ihtiva eden mürekkep edatlardan teşbih bildiren –layın, –cılayın edatı.(15) Eski Anadolu Türkçesinin diğer metinlerinde olduğu gibi, hikayelerde de geçmektedir :

-layın / -leyin

öyleyin 20-4,

-cılayın

ancılayın olmaz 53-5, buncılayın 3-11.

h) – Yön Gösterme Ekleri :

-ra / re , aru /erü. (16)

Bu ekler genellikle kalıplaşmış ve kelimelerin bünyesine dahil olmuş gibidirler.

İçre 113-11, taşra 98-19, İlerü 35-8, yukarudan 122-35.

E.Sayı İsimleri

Genel Türkçede olduğu gibi hikayelerde de sayılar hem isim hem de sıfat olarak kullanılır. (17)

1.Asıl Sayılar

Dede korkut kitabında asıl sayılar da önemli bir yer tutmaktadır. Bunlardan kimileri,oğuz toplumu ile ilgili sayılardır. Yirmi dört sancak beyi, üç yüz altmış altı alp erenler bu soydandır. Hikayelerin gereği olarak yağı sayısını abartarak göstermek için kullanılan sayılar bu aradadır. Bir soylamada alliterasyonun gerektirdiği, on binde başlayıp yüz bine değin çıkan sayılar da böyledir. Üç,yedi,dokuz ve kırk sayılar, kitapta en çok geçen rakamlardır.(18)

İki kılıç 112-16 , üç ok 146-5 , altmış 28-10 , elli yedi kalanun 100-1 , beş akçalun 101-11.

Sayı sıfatları arasında Dee korkut hikayelerinde , başka dünya dillerinde görülmeyeb bir sayı sistemine , otuzluk sayı sistemine , rastlanmaktadır. Bu, Orhan yazıtlarında ve Elbiründe de görülen değişik sayı sisteminden başka olup iki yerde geçmektedir. (19) Yüz yerine üç otuz denilmektedir. B sayı sisteminin tarihinin ne kadar geri gittiğini bilmiyoruz.

Üç otuz on yaşını 2-11, üç otuz on yaşınız 2-12.

2.Üleştirme sayılar

Bilindiği gibi sayılarda üleştirme sayı isimlerinin sonuna –ar , -er ekleri getirilmek suretiyle yapılır. Hikayelerde örnekleri azdır.

Birer oh 140-21, birer gürz 140-22.

3. Sıra sayı sıfatları

Hikayelerde tek bir örneği vardır:

Üçüncüde 12-12.

F. İsimden İsim Yapma Ekleri :-

Türkiye Türkçesinde kullanılan fiillerden türetme ve bütün kelime yapım ekleri eksiksiz bu hikayelerde geçmektedirler. Bu konuda ilişilecek noktalardan biri , hemen her kelimeyi veya eki ya bugünün Azeri sahasına, ya da Eski Anadolu Türkçesine bağlamasıdır. Türkiye Türkçesini dinleyen, okuyan, ya da bilen her hangi bir kimse onun yalnız Azeri sahasının malı saydığı kelimelere veya eklere her yerde rastlayabilir.20 Bu hikayelerde tespit edebildiğimiz İsimden İsim yapım eklerinden:

a) –lık –lik –luk –lük : İsim ve sıfatlardan mücerret isimler yapar.

Dostluk 145-21 , helallik 44-37 , iyilik 21-10, eksüklük 4-30.

b) –cı /-ci , -cu/ -cü : Meslek isimleri yapar.

Avcı 35-10, kapucu 76-2, kalemci 96-13.

c)-daş : Ortalık ve beraberlik bildirir, işlek bir değildir. (21)

Yoldaş 100-14 , yoldaşlığa 100-12 , kız kardaş 38-2.

d) – ca : Bu ek aynı zamanda eşitlik , yani bir çekim ekidir . Aynı ek hikayelerde bir yerde kalıcı isim yapmaktadır.(22)

Kolca 87-32 , kızılca 18-21 , boğazca 53-3.

e) – cık, -cik , cık –cük –acuk : Küçültme ve sevgi gösterir . (23)

Yiğircik 102-5, yiğircük 114-19, oğlancuğum 142-1, kulacuk 54-13, kızılçık 18-20.

f) – lı / li , -lu / -lü : İsim veya sıfatlardan takabul ettiği şeye sahip olan manasında sıfatlar yapar.

Lzzetlü 11-30, karlı 27-17 , karlı 30-3.

g) –suz /-süz : İsim ve sıfatlardan –lu /-lü ekinin zıt anlamında isim , sıfat ve zarf yaparlar.

Kardaşsuz 126-16, kutsuz 128-32, devletsüz 1-30

h) –cak –cek: Tekit ve sevgi anlamında sıfat ve isim yapar.(24)

gökcek 57-27 , kızcağuz 92-19, kuzucak 67-13.

i)-I : Eski Türkçeden beri örnekleri sayılı olan bir ektir.

Kızıl 54-9 , yeşil 10-35.

j) –n yahut (an –en) : Eski Türkçeden beri örnekleri az olan bir etkidir.

Eren 13-7 , oğlan 9-34.

k)-z : Eski Türkçeden beri işlek olmayan ve kalıplaşmış olarak sadece muayyen kelimelerde bulunan bir etkidir. İkilik bildirir.(25)
boynuz 6-23, diz (iki dizi üzerine çökmek 16-19).

G. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-mak –mek: Fiillerden o fiilin ifade ettiği anlamının , daha doğrusu hareket ve oluşun mücerret ismini yapar.

Çakmaklu 18-2, kaymaklu 18-3, ölmek 69-18.

--**Ş:** Bir oluş veya klışın , yani fiilin ifade ettiği anlamının mücerret ismini yapar. Bu ek bu hikayelerde bir yerde kalıcı isim yapmaktadır.(26)
Yanlış 127-20 , bakış 49-23, atış 8-37.

--**M :** Fiillerden birim bildiren ve mücerret isimler yapar.

Ölümlü 15-4, gelimlü 30-2 gidimlü 30-1

--**K : -uk / -ük :** Dede korkut hikayelerinde örnekleri pek çok fiilden isim yapma ekidir. Mücerret ve müşahhas anlamında isimler yapar.

Dilek 10-7 , döşekli 139-2, açuk 45-10, bölük 7-31.

--**n :** Çeşitli anlamda isimler yapar ve genellikle bu ekle yapılan isimler yapılan işin sonucunu bildirir.

Akın 84-27, gelin 5533, koşun 151-5 , düğün 97-3

--**gu – gü :** Hikayelerde anlam ismi yapmaktadır.

Kaygu 19-20, sevgü 9-26.

--**nc :** Dede korkut hikayelerindeki örnekleri çoktur.

Sevinç 114-23, korhunç 85-2, güvenç 9-26.

--**mur :** Bir örneği olan bir etkidir.

Yağmur 18-2, 19-20

--**ma / -me :** Madde ve mana isimleri ve sıfat yapar

Yağma 21-23. Kıyma 23-35.

--**men :** Hikayelerde bir örneği vardır :

Değirmen 3-34.

--**ak /-ek :** Hikayelerde örneklerine az rastlanan bir etkidir. Alet isimleri yapar.

Bıçak 7-9 , sancak 29-14.

--**t :** Hikayelerde sadece öğ- fiiline getirilen bir etkidir .

Öğüt 1-28

--**gun :** Hikayelerde iki örneği vardır.

Azgın 10-12, yorgun 68-2.

II. ZAMİRLER

A- Şahıs zamirleri

Bilindiği üzere , zamir çekiminde kök değişmektedir. (27)

1- 1.Şahıs : Ben / men , biz.

Teklik 1 . şahıs zamir : Ben / men'dir.

Ben : men ayıtdum 100-27 , Ben tutdum 38-20 , yitür meni 137-37.

Benüm babam 139-23 , menüm babam 139-20 , beni 122-20 , mana 128-13, bana 6-4 , benden 4-5 , Menden 101-4, Menüm için 69-39, bencileyin 131-16.

Çokluk 1 .şahıs : Biz

Biz : Biz dahi 8-6 , bizüm elümüze 135-32 , bizi 126-11 , bize 128-2, bizüm ile 135-2.

2- 2. Şahıs zamiri : sen , siz

Teklik 2 .şahıs : sen'dir

Sen : sen 101-11 , senün 7-22 , seni 130-21 , sana 5-34, senden 6-2 , senün ile 36-2 , senün için 120-16.

Çokluk 2.şahıs : siz

Siz : siz 32-4 , sizi 135-5 , size , 92-4 , sizden 120-35.

3- 3. şahıs : ol , anlar

Teklik 3 . şahıs zamiri ol'dur .Çekim ekleri aldığı zaman kök değişmektedir.

Çokluğu anlar'dır . Çekim şekilleri şöyledir :

Ol : ol dama 7-4 , ol bir 30-29.

Anun : anun eli 120-18, anunla 88-35 , anun için 101-13.

Ana , ona :

Ol üçüncü şahıs zamirin esas yönelme hali şekli bütün diğer Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi anadır. Bu şekil hikayelerde pek çok geçmektedir . Bunun yanında ona şekline rastlamaktayız.

Ana , ona : ana yoldaşlığa 130-24, ona 136-15 , anla 59-24.

Anda : anda 10-34, anda 18-31

Andan : **andan** 135-19

Ancılayın : ancılayın 53-5

Anı : anı 3-9

B- İşaret Zamirleri :-

Hikayelerde işaret zamiri olarak tespit edilen kelimeler şunlardır :-

Bu , Şu , Ol , O ve Şol'dur. Şahıs zamiri Ol ile işaret zamiri Ol arasında hiç bir fark yoktur. Bu zamirlerin hikayelerde görülen yalın ve çekimli halleri aşağıda gösterilmiştir :-

Bu : Bu arada oğlan 120-4 , bunun 40-5 , bunun gibi 36-36, bunu 131-30 ,buncılayın 3-11, bunca 33-31,bunda (28) 8-7,bundan21-24.

Bunlar : bunlar 134-19, bunların 134-21, bunlar 12-24, bunları 101-25.

Şu : İşaret zamiri şu'nun çokluğu şular'dır. Çokluğu pek kullanılmıyor.

Şu asıl 8-1, şuna 122-9, şunda 130-19, şundan 21-35.

Ol : ol zamanda 7-13, ol Ayşe 3-10.

Bu zamirin bulunma hali " orada " anlamına da gelir.

Anda, orada : anda casusu 119-3, anda oha 18-31.

Şol < şu + ol :-

İşaret zamiri şol , şu ve ol ' dan contraction yolu ile meydana gelmiştir .

Bu zamirin çokluğu yoktur.

Şol yiğidi 13-13, şol koyunları 17-23.

O : Çok az kullanılmıştır, çokluğu' olar'-onlar'dır.

O zaman 108-31, o dahi 103-19.

Onlar: onların 62-35.

Kaideye ykırı bir şekli bunların :

Bunların 84-11.

C-Dönüşlülük Zamirleri :

Hikayelerde bulunan dönüşlülük zamirleri (öz, kendü , kendüz) Kelimeleridir. Bugün öz kullanılmıyor, kendüz yerine de kendi'nin iyelik ekli olan şekli kendisi geçmiştir.(29)

1. Öz :- Öz güvdenden 5-33, öz adına 142-21.

2.kendü : kendü aslum , kendü kökünü 136-30, kendünün 45-6.

3. kendüz: Bu zamir kendü + öz'den meydana gelmiştir. 1.ve 2. şahıslar için de kullanılıyor.

Kendüzün yer 45-4, kendüzün daladur89-15.

D-Belirsizlik (muphem) Zamirleri : (30)

Hikayelerde bulunan belirsizlik zamirleri aşağıda örnekleri ile sunulmuştur:

1.Birisi: Birisi evün tayakıdır3-6, birisi 3-7.

2.Her biri, her birisi : her birinün başları sığadı 111-1, her birisi 84-11.

3. Cümle : cümle alemleri 3-3, cümle begler 101-22.

4.ayruk : Bu zamir başkası manasıdır. Bugün kullanılmıyor.

Ayruk uyumadum 19-17, ayruk senün 60-6.

5. Kim / Kimi : kim genellikle soru zamirdir.yer yer belirsiz zamir olarak da kullanılır.

Kimi aydur 61-13, kim bile bulunmaduk 147-

2

6. Kimsene <kim + se+ne Kimsene ellerinden almaya 1-6, kimsene 64-8.

7.Her ne , ne kim :- Her ne kim buyursa kabul ederlerdi 1-11.

8.Kamu <kamug Kamusu kamumuzu 2-2 ,kamu yerde 102-2.

Kamusuna 3-3.

E- Soru Zamirleri :-

Dede korkut hikayelerinde eşyalar için (ne) , kişiler için (kim) olarak üzere başlıca iki soru zamiri vardır.

Kim : Kaba alem götüren hanınız kim 113-4, depen alpunuz kim 113-5.

Ne : nedür mere 17-24, sebep nedür 59-28.

F-ilgi Zamirleri :-

Hikayelerde diğer Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi (ki, kimden) ibaret iki ilgi zamiri vardır. Örnekleri aşağıda sunulmuştur.

Kim : dede gördü kim 40-4, gördüler kim 41-10.

Ki : Ben kılbaşa ayıtdum ki 146-33, Diledi ki oğlanı helek Kılaydı 6-33, derler ki biz 61-33.

G- İyelik (Vasfiyet) Zamirleri :,

Vasfiyet zamiri – ki dir – Daha çok lokatif ekli sözlerle ve zaman bildiren kelimelerde kullanılıyor. Ek durumunda olan bu zamir kökün ünlüsüne uymaktadır.

Elindeki 135-1, dervendindeki 27-37, yarınki gün 60-20, bugünkü 51-37.

III. SIFATLAR

Dede korkut hikayelerinde tespit edilen sıfatların fonksiyonları genel Türkçeninkinden farksızdır. Bir ismin önüne gelerek onu tavsif eder. İşaret eder, belirsizleştirir, bir başkası ile karşılaştırır, tekit eder veya sayasını vs. Bildirir . Ve bu fonksiyonlarına göre adlandırılırlar.

A- NİTELEME SIFATLARI

Niteleme sıfatları Dede korkut hikayelerinde çok sık görülen sıfat türlerindendir. Aşağıdaki bir kaç örnek sunuyoruz :

Sarı yılan 65-35 , eski panbuk 1-25, acı otlar 2-7

Uzunca tenefi görklü 3-2, ucu ölümlü 151-32.

B-SIFATLARDA KARŞILAŞTIRMA, BERKİTME VE KÜÇÜLTME**1- Karşılaştırma(mukayese) Sıfatları**

Sıfatlarda karşılaştırma, hikayelerde de-rak –rek ekiyle yapılmaktadır (31)

Bir kısmı zarf olarak kullanılmıştır.

Yegrek kadar 71-18 , yegrek kayın 129-1.

2-Berkitme (tekid) sıfatları

Tekit sıfatlarından bir kısmı, sıfatın ilk hecesine p,s,m,r ünsüzlerden birinin eklenmesiyle meydana gelen hecenin sıfat önüne getirilip birleştirilmesiyle yapılmaktadır. Hikayelerde tek bir örnek vardır.

Çırçiplak 40-10

Sıfatlarda tekid bazen sıfatın tekrarlanmasıyla yapılır.

Pare pare doğrayalarıdır 26-7,pare pare,oldu 110-11,büyük büyük ağaç 29-8

3. küçültme (tasğır) sıfatları :-

Küçültme ekleriyle yapılan sıfat türüdür. (32) Hikayelerinde örnekleri azdır.

Kazanı küçücük ölüm tutdu 134-12, küçücük donuz şölenli 139-1.

C- BELİRTME (TAYİN) SIFATLARI

1-İşaret sıfatları

İşaret sıfatları bu,şu,ol ve çol'dur, bu ve ol daha çok kullanılmaktadır,şu pek az geçmektedir. Hikayelerde görülen işaret sıfatları aşağıda örnekleriyle gösterilmiştir:

Bu: bu yağıyı üzerimüzden 141-1, bu iş 59-22.

Şu: şu asıl 8-1.

O: o zalım 109-4, o dahi 103-19.

Şol : şol yiğidi 13-13, şol koyunları 17-25.

Şöyle: şöyle çalayım 111-7.

Eyle : eyle olsa 35-14.

Böyle: böyle terkeb 24-13, böyle degeç 24-37.

2. Belirsizlik sıfatları(müphem sıfatları) :-

Hikayelerde kullanılan belirsizlik sıfatlar aşağıda gösterilmiştir.

bir: bir kıyamet savaş oldu 57-3, kendi dahi bir iki yerde 19-2.

Birkaç: birkaç gün sonra 42-4.

Kamu: kamu yerde 102-16.

Her: her biri yemekde 43-1.

Cümle : cümle alemleri 3-3.

Hep: hep begler 57-21.

3- Soru sıfatları

Hikayelerde geçen soru sıfatları :

Kangi: kangı yandan gele deyü yola bakar 52-31.

Ne: elünden ne gelür 53-32.

IV. Zarf

A-ZAMAN ZARFLARI

Hikayelerde pek çok zaman zarfı kullanılmıştır .Aşağıdaki örneklerden de görüleceği gibi bunların bazıları isim ve sıfatlardan meydana gelmiştir. Bazıları doğrudan doğruya zarftır, bazıları da isimlerin sonuna son çekim edatı getirmek suretiyle yapılmıştır.

1.İsim ve sıfatları

Bugün :	bugün konur 19-23.
Dünlü günlü :	üç gün dünlü günlü 129-19.
Gece gündüz :	gece gündüz yorulup 32-14.
Bir kaç gün :	Bir kaç gün sonra 42-4.
Bir lahza :	bir lahza 3-27.
Bir müddet :	bir müddet 6-18.
Bir yer :	bir yer 33-7.
-dan sonra :	bir zamandan sonra 98-7.
Evvel :	evvel anın elin 34-10.
Gah :	gah dağılır 94-9.
Tanla:	tanla 88-31.
Son :	son ucu 30-2.
Pes(sonra) :	pes ağ 38-4.

2.İsim son çekim edatları getirilerek

-den sonra :	öyleden sonra 3-22.
İçere:	içere yol 113-11.
-den girü :	şimdiden girü 57-1

3.Doğrudan doğruya edat ve zarf olanlar

Kaçan :	kury kaçan haber 21-1.
Şimdi :	şimdi yağmada 146-1.
Hemişe :	hemişe kazanun 146-7.
Nice :	nice bir 142-3.
Çün :	çün inayet 90-1.

Zaman zarfları arasında bir ahı gösterilmektedir (açgıl ahı 11) buına "nihayet artık" diye karşılık verilmekte , bu, bugün Azeri Türkçesinde de böyledir. "diye eklenmektedir. A.Caferoğlu bu kelimenin Aerbaycanda Bu anlamda kullanıldığını söylenmektedir". Azerbaycan Dilini İzahlı lügat'ında ise bu kelime için , anlamı verilmeksizin "evvelki fikri esaslan dırmak yahut bir şeyi sübat etmek, ifade güçlendirmek için söylenir,bazan itiraz, razılık,mezemmet,bazan da hahiş, tekit bildirir"deniyor.Sözlüğün verdiği"Beş kişinin biryim,ahı – O, tehlikelidir,ona tez kök etmek lazımdır" örneklerinde ise bunun bir hitap olduğu görülmektedir. Bence ahı ve akı şeklinde yazılan ve söylenen bu kelime "eli-açık,cömert"anlamındadır. Tarihte bilinen "ahilik" kelimesi de bu "ahı" kökündedir.(33)

B- Yer Zarfları

Hikayelerde tespit ettiğimiz yer zarflarından bazılarını aşağıda gösteriyoruz :

Ara :	aradan çıkıl 78-1.
Burada :	burada soylamış 128-17.

Kanda :	kanda gidersin 100-27.
Karşı :	karşı çıkmak 57-8 , karşı gitmek 126-29.
Aşağıdaki zarflar yer ve yön gösterirler	
Aşağa :	aşağa urganıla 44-36.
İçre :	dün içre yol 113-11.
İlerü :	çoban ilerü vardı 106-6.
-e değin :	denize değin 125-19.
Girü :	girü döngil 69-19.

C- Mikdar Zarfları

Hikayelerde mikdar zarfaları örnekleri de çoktur. Aşağıdaki örneklerde de görüleceği gibi bunların bazıları isim ve sıfatlardan meydana gelmiştir. Bazıları doğrudan doğruya zarftır. Bir kısmı ise isimlerin sonuna bazı ekler getirilmek suretiyle yapılmıştır.

1. doğrudan doğruya zarf olanlar

Katı(çok)	katı muhkem yay çekmek 98-17.
Delim(çok,pek,ziyade)	delim ağaç 54-4.

2.Sıfatlardan yapılanlar

Biraz	biraz dahi ilerü 134-11.
Çok	çok sevindüm 59-26.
Bir kez	bir kez 113-35.
Bir lahza	bir lahza 3-27.
Bu kadar	bu kadar 40-27.
Nice bir	nice bir 142-3.
Ne kadar	ne kadar 3-5.

D-Suret zarfları

Suret zarfları arz , hal,durum sebep,netice,beraberlik,ayrılık,tekerür,tahdit v.s.gibi anlamlar ifade ederler. Zarfların öbür çeşitleri bibi bunlar da , sadece zarf olan kelimeler olabildiği gibi,isim,söfat ve edatlardan meydana gelmiş birleşik zarflar da olabilirler . Kelimelerin tekrarlanmasıyla yapılmış suret zarfları da vardır.Değişik mana ve haller anlatan suret zarfları için hikayelerden bazı örnekler şunlardır:-

Vechile	bu vechile 107-24.
Eyle	eyle olsa senden midür 5-27.
Gerçek	sözünü gerçek sandı 9-1.
Hoş	hoş geçelüm 16-6
Uşak	oğlan uşak aş 64-5.
Şöyle kim	Şöyle kim 96-5.
Şöyle ki	Şöyle ki 7.5.
Böyle	böyle etmek 75-22.

Pare pare	Pare pare 26-7.
Gönlüne rahmet	Gönlüne rahmet eylemek 87-22.
Ayru	ayru 2-16.
Ayruk(başkası)	ayruk 60-6.
Buncılayın	buncılayın 3-11.
Ancılayın	Ancılayın 53-3.

V. EDATLAR

Edat bölümünde bağlama , son çekim , soru , tekit , işaret ve ünlem (nida) edatları incelenmiştir . Bilindiği gibi edatların bir kısmı gibi , için , göre , üzere v.b. gibi sadece ve daima edat olarak kullanılan kelimelerdir . bir kısmı ise isim , sıfat veya zarfdırlar , fakat cümlede edat görevini de yüklenir(34)

Aşağıda hikayelerde tespit edebildiğimiz edatları cümledeki fonksiyonlarına göre sınıflandırıyor.

A - BAĞLAMA EDATLARI

Kelimeler, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan Türkçe ve yabancı asıllı bir çok edat kullanılmıştır. Aşağıda fonksiyonlarına göre hikayelerde tespit edebildiğimiz bağlama edatlarını sunuyoruz :-

1.Şart bildirenler

Eger	eger sağlığıla 45-1.
Bari	bari bayındur 37-17.

2.Sebeup gösterenler

Çün	çün böyle oldu 63-23.
Çünkü	çünkü meni varsan dersiz 37-15.
Zira	zira ol diküöpdür42-18.

3.İstisna bildiren

Meger	meger kafir beğünün bir bikir kız vardır 44-26.
-------	---

4.Cümle bağlayıcılar

Ki	eyle korhudumki 77-8.
Kim	şöyledür kim 5-3.

5. Atıf edatları

İle / ila	mekka ile medinenin kapusu ağaç 25-29 ,
Ve	ve hem günde iki adam ile beş yüz koyun istedi 107-24 , ve dahı 1-9.

6. Teşbih edatları

Şöyle kim	şöyle kim 96-5.
Benzer	kara benzer gelini çığrışdurdular 17-9.

B – SON ÇEKİM EDATLARI

Son çekim edatları genellikle aslı edatlardır. Bir ismin diğer bir kelimeyle ilgisini kurarlar. Hikayelerde geçen ve tespit edebildiğimiz belli başlı son çekim edatlarını kullanılmış şekillerine göre , kısımlara ayırarak aşağıda gösteriyoruz

A) Yalın hal isteyen edatlar

1 . Teşbih bildirenler

Biği bunun biğün 3-17.

Gibi kargu gibi 41-15.

2. Sebep bildiren

İçün anun için küçücük ölüm derleridir 134-14.

3. Beraberlik Bildiren

ile / ila bizümle 40-8.

bile kız bile 21-34.

4. Yer ve tarz bildirenler

İçre içre yol 113-11.

B) – Yönelme durumu isteyenler

- Tahdit bildirenler

-a değin kırk güne değin sıravardı 40-28.

C)- Ayrılma hali isteyenler

1. Zaman bildirenler

-den berü çoban ırağından yakınundan berü gelgil 18-25.

2. Tahdit bildirenler

-den artuk nasibinden artuğun yeyebilmez 1-21.

3. Sabep bildirenler

-den ötürü nesneden ötürü 40-27.

D) – İsme muzaf olan edatlar

Cihet gösteren kelimelerdir . birleştikleri kelimelerle tayinsiz izafet yaparlar.

üstüne ordun üstüne kimi korsun 16-22.

içinde kalın oğuz içinde ulaş 43-10.

C- SORU EDATLARI

Soru edatları ne ve ne ile ilgili kelimelerle kanı, acab gibi kelimelerdir .

Örnekler şunlardır:

ne ne yiğitsin 58-5.

niçün	bu taş niçün yığarsız 46-17.
nice	ya nice varur , baba? dedi 83-27.
kanı	yavrum kanı 9-34.
kanda	kanda ise gelür 10-24.
acab	kazana acab iş oldu 17-17.

D- İŞARET EDATLARI

Hikayelerde tespit edebildiğimiz işaret edatlarından uş , üşde'dir.

üş	üş bögelek gibi butundur 39-29.
üşde	üşde uyur 130-30.

E- BERKİTME (TEKİT) EDATLARI

Hikayelerde tespit edebildiğimiz berkitme edatlarından aşağıda gösterilmiştir .

dahı,	dede korkut dahı bin 39-21.
hiç	hiç nesne 22-33.
hod	sen hod müminler 78-8.

F- KARŞILAŞTIRMA, DENEKLEŞTİRME EDATLARI

Hikayelerde bulabildiğimiz karşılaştırma, denekleştirme edatlardan	
gah-gah	gah derilür gah dağılır 94-2.
hem-hem	hem senün ile oh atalum hem senün ile göreşelüm 36-3.
ne-ne	ne ağlarsın,ne buzlarsın 47-7.

G-GÜNLEME EDATLARI

Hikayelerde tespit edebildiğimiz ünlem edatlarından	
vay	vay şahbaz yiğitdün 41-18.
ya	ya azrail 75-21.
hay	hay dirse Han 6-4.

VI.FİİL

A-OLUMSUZLUK EKİ

Her çeşit fiil zaman ve sigalarında menfi eki olarak –ma,-me kullanılıyor.

Ek fiil köküne getirilir, zaman ve şahıs ekleri kendisinden sonra gelir.

Olumsuz şekli örnekleri , fiil çekim bölümünde her sığa için verilen örnekleri sonunda gösterlimiştir.

B-FİİL ÇEKİM

Fiil çekiminde kipler basit ve birleşik olmak üzere iki çeşittir. Dede korkut hikayelerinde ele aldığımız fiil çekimlerinden ancak basit sigalardır.

B-BASİT KİPLER

Basit sigalar bildirme ve inşa (dilek) sigaları olmak üzere iki çeşittir.(35)

a. Bildirme (Haber , ihbar) Sigalar

1. Görülen geçmiş zaman

Hikayelerde tespit edebildiğimiz görülen geçmiş zaman çekimi aşağıda sunulmuştur:-

Birinci Şahıs : Teklik – dum / -düm

Saldum 10-4, istedüm 33-19, verdüm 10-4

İkinci Şahıs : Teklik –dun / -dün

Yaşladun 60-21 , kesdün 60-31.

Üçüncü Şahıs : Teklik -dı / di

Geldi 50-3 , bıraktı 42-31.

Birinci Şahıs : Çokluk –duk / -dük

Olduk, içdük 47-3, dua kılduk 144-10.

İkinci Şahıs : Çokluk –dunuz / dünüz

Verdünüz 50-3 , aldunuz 50-3.

-Üçüncü Şahıs : Çokluk –dılar / diler

Yetdiler 29-5, kuşladılar 8-35.

Olumsuz Şekli :-

Gelmedüm 6-21, çekmedüm 60-22, olmaduk 146-7, tutmadunuz 130-4, bilmediler 41-37.

Soru Şekli :-

Binmedüm mü 55-7, binmedin mi 88-5, gördün mü 21-24.

2. Anlatılan Geçmiş Zaman

Hikayelerde tespit edebildiğimiz görülmeyen geçmiş zaman çekimleri :-
Mış –miş'dir. Bazan –up, üp gerundium eki de kullanılmaktadır.

A-mış, -miş eki ile

-Birinci Şahıs : Teklik –mış –am / mış –em

Ağaltmışam 114-6, yemişem 114-10.

İkinci Şahıs : Teklik –mıssın / -mişsin

Büyümüştün 60-28, ağlamışsın 113-20.

-Üçüncü Şahıs : Teklik –muş –mış / -miş

Dolaşmış 19-28 olmuş 27-3, olmuş 27-9.

Birinci Şahıs : Çokluk –mışuz / -mişüz , -mışız , mışız

Getürmüşüz 27-5, almışuz 17-19, binmişüz 17-19.

Üçüncü Şahıs : Çokluk –mışlar / -mişler

Olmışlarıdı 84-14, yasağ etmişleridi 99-3.

Olumsuz Şekli :-

Görmemişlerdi 84-14.

B- Belirli Geçmiş Zaman : -up-/ -üp.(36)

Hikâtelere sadece üçüncü şahıs çekimine rastlamaktadır. Örneklerin bazıları şunlardır:

Kargayupdur 5-26, oturup 99-6, çevürüp 103-2.

Olumsuz Şekli :-

Durmayup 98-27.

3. Geçmiş Zaman (37)

Hikâyelerde twspit edebildiğimiz geniş zaman çekimi aşağıda gösterilmektedir:-

-Birinci Şahıs : Teklik –ur –am / ür –em, ar –am, er-em , r-em

Varuram 110-1, çekerem 112-34, kaçaram 120-36.

-İkinci İlahıs : Çokluk –ur sın / -ür-sin, ar-sın, er-sin

Sen bilürsin 110-2, sorarsın 142-3, gülersin 135-4, dağlarsın 120-6.

-Üçüncü Şahıs : Teklik –ur / -ür , -ar / -er

Yanır kalkar 3-19, gödürür 3-10, çağırur 3-5.

-Birinci Şahıs : Çokluk –ur-uz/ -ür-üz, /-ar –uz , -r –ız , -r –ız

Biz kaçaruz 120-34, Ana ağlarız 75-16, verürüz 27-10.

-İkinci Şahıs : Çokluk –ur-sız, ür-siz / -r-sız, -r-siz, er-siz

Ne otursuz 140-27, ne ağlarsız 75-14, durursuz 125-28, bilürsüz 37-16, şiven edersiz 75-14, söylersiz 140-19.

-Üçüncü Şahıs : Çokluk alar, erler , ürler , rler

Kabul ederler 1-11, kovarlar 134-23, verürleridi 135-9 derleridi 134-14.

Olumsuzluk şekli :- -maz,-mez

Dönmezem 148-11, Beğenmezsin 76-20, görmez , tutmaz 76-3, bilmeziz 110-22, işlemezlerdi 1-11.

Soru Şekli :-

Bilür misiz 146-27 , gelür miydüm 148-26 , olmaz mı 25-12, bulunmaz mı 225-19, bilür müsün 20-33.

4-Gelecek Zaman

Diğer Eski Anadolu metinlerinde oldu gibi, hikâyelerde gelecek zaman eski: -ısar , iser'dir. Fakat bilindiği gibi Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yer yer –acak / -ecek ekine de rastlanmaktadır .(38) Hikâyelerde de –acak , -ecek ekinin çoğunlukla partisip eki olarak

kullanıldığını görüyoruz . Fakat bir yerde bu ek gelecek zaman ifade etmektedir. Yiyecekdür151-31.

Orhan'da bu ekin , dede korkut'ta , kimi kez, istek ekiyle karşılandığı görülür, deniyor.(39)

Zeynep korkmaz'ın incelemelerinden çıkardığı sonuçlara göre bu a eki , Türk dilinin birçok lehçe ve hikayelerde gelecek zamandab başka , geniş zaman , şimdiki zaman , emir gereklik – dilek kipleri de teşkil ediyor .Bu –a ile teşkil edilen geniş zaman , gelecek zaman , emir ve gereklik- dilek kipleri arasında sıkı bir geçiş olduğu görülmektedir. Bu geçiş , gittikçe , ekin gereklilik –dilek ifadesini kuvvetlendirecek ve bir çok yerlerde esasen geniş zaman kavramı ile karışmakta olan gelecek zaman kavramını zayıflatacak bir nitelik göstermiştir.Eski Anadolu metinlerindeki –ısar ekinin kesin gelecek zaman ifadesini artık –a da bulmaya imkan yoktur.(40)

İltizamı eki –a, -e de bazı hallerde gelecek zaman ifadesi taşımaktadır.(Bu husus iltizami bahsinde ele alınacaktır).

Birinci Şahıs : Teklik -ısar-am / -iser-em

Verisersem 55-7 ,
getmeyisersem 19-

12.

İkinci Şahıs : Teklik –ıgarsın , -isersin

girisersin 26-3, ölisersin 23-4.

Üçüncü Şahıs : Teklik ısar , ise

Bakısar 51-12, bulısar25-35 , döniser 21-2.

Birinci Şahıs : Çokluk –iserü

Gitmeyiserü 135-3.

5-

Hikayelerde ve diğer Eski Anadolu metinlerinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bu siğa çok defa muzari ile ifade edilmektedir bu gün kullanılan ve yorı-fiilinden gelen –yor eki hikayelerde de –iyor şeklinde görülmektedir.

Geliyorur 86-25, geliyorur iken 77-12.

B- Dilek (inşa) sığaları :**1- İltizami (istek- Gereklilik)**

İstek kipinin eki –a/-e, Eski Türkçedeki –ga / -ge, gay , gey ekinin –g-ve –g-lerinin düşmesinden meydana gelmiştir.(41) Hikayelerde bu ek cümledeki durumuna göre şu anlamları da ifade etmektedir.

1- Gelecek Zaman :-

Yarınki gün men ölem , oğlum kala 83-6, ahır zamanda hanlık gerü kayıya değe kimse ne, ellerinden almaya 1-7, bir dua eğlen kim allah-u taala mana da bir kız vere 31-30.

2- İltizaminin , kim, ki edatlarıyla kullanıldığı nzaman , -mak, -mek manalarını veriyor.

Öleyim ağzun için oğul , ola kim menüm geçmiş günümü andurtmayasın 120-26, Beyrek açdı gördü ki kerem edüp gelesin , lütf edüp bizi kazan ile barışdurasın, demiş 147-22.

İltizaminin Çekimi :-

Bu sığanın hikayelerde tespit edebildiğimiz çekilmiş şekillerini aşağıda örnekleriyle sunuyoruz :-

Birinci Şahıs : Teklik –am / -em

Bakam 128-20, dikem 128-22.

-İkinci Şahıs : Teklik –a –sın / -e-sin , -yasın / yesin

Gelesin 3-13, kalasın 60-20, veresin 60-31.

-Üçüncü Şahıs : Teklik –a / -e

Menlik eyleye 75-27, gele 18-20.

-Birinci Şahıs : Çokluk –a –vuz / -e –vüz

Kim kazanı çıkaravuz anlara beraber edevüz 140-30.

-İkinci Şahıs : Çokluk –asız – esiz

Veresiz 23-28, koyasız 27-29, çağırsız 23-28.

-Üçüncü Şahıs : Çokluk –alar

Yazalar 81-12, deyeler8-1.

Olumsuzluk Şekli:-

Gelmeyesin 135-32, gelmeye 130-30.

2- Emir

Emir için ayrı menşelerden gelen ekler kullanılmıştır. Bilindiği gibi emir aynı zamanda istek ifade etmektedir. Bu bakımdan emrin birinci ve üçüncü şahısları çok kere anlam yönünden iltizami sığası ile karışır.

Emir Çekimi :-

Emir siğasının Dede Korkut hikayelerinde bütün şekilleri vardır :-

-Birinci Şahıs : teklik –ayım / -eyim , -eyin

Hikayelerde emir birinci şahıs eki genellikle –ayım / eyim olarak geçmektedir:- ayın, -eyin şekilleri ise mahduttur.

Ok atışın göreyim , sevineyim, kıvanayım, güveneyim 8-38, men bu oğlanı alayım, ava gideyin 60-35.

-İkinci Şahıs :- Teklik

1- Eksiz ..

Ünüm anla , sözüm dinle 51-19.

2-gıl / -gil eki .. (42)

Bilgil 5-26, görgil , öğrengil 63-7.

-Üçüncü Şahıs :- teklik –sun / -sün

Sürsün 17-27, baksun 9-3.

-Birinci Şahıs : Çokluk –alum / -elüm

Bağlayalum 12-25, getürelüm 147-12.

-İkinci Şahıs : Çokluk –n , -un / -ün, -nuz /-nüz siz yinüz , içinüz 60-34, kesün 149-7, varun 149-10, dinlen 16-14, yetürün 33-4.

-Üçüncü Şahıs : Çokluk, -sunlar, -sünler

Binsünler 33-5, varsunlar 129-28.

-olumsuzluk Şekli :

Gelmeyeyin 135-35, kesilmesün 82-22, ağlatmağıl 109-34, almasunlar 111-27.

Soru Şekli :

Deyeyin mi 71-5.

3- Dilek – Şart (temanni)

Dilek – şart siğası bilindiği gibi şartla birlikte dilrk , istek anlamına da gelir j.Deny "bir temenni ve terecci manasıyla kullanılan şart siğasının ikinci şahıs (muhatabı) ile vücuda gelen ifade, emir siğasının muadilil olur ve nida da vokal ahengi kanununa uyar " diyor. (43) Ek, bu devir metinlerinde olduğu gibi hikayelerde de –sa / -se dir.

Dilek – Şart Çekimi :-

-Birinci Şahıs : Teklik –sa-m / se-m

güreşsem 86-16, bilsem 103-16.

-İkinci Şahıs : Teklik –sa-n / se-n

Öldürsen 62-1, söyleden 33-5.

-Üçüncü Şahıs : Teklik –sa / se	buyursa 1-11, hüküm etse 24-12.
-Birinci Şahıs : Çokluk, -vuz,-vüz	yetsevüz 61-33, aparsavuz 33-22.
-Üçüncü Şahıs : Çokluk –salar, seler	bulsalar 12-15, öldürseler 61-35.

4- Gerekliklik (vücubi)

Vücubi sığası için hikayelerde ayrı bir ek yoktur. Bu şekil genellikle dilek şart sığasına gerek kelimesi eklenmek suretiyle yapılmaktadır.

Bunlardan bir kısmı istikbal anlamı da vermektedirler.(44)

Köpek kaçan haber verse gerek²¹, varsam gerek⁸⁴, Dahi kim verse gerek⁸⁰.

c-İsimden Fiil Yapma Ekleri

-la / -le : Hikayelerde çok kullanılan işlek bir isimden fiil yapma ekleri .

Başladı⁴⁻¹⁴, ağırladı⁹⁷⁻⁴, beslemiş¹⁰⁵⁻⁶

-a / -e : Bu ek çok işlek değildir. Onun için de örnekleri azdır . Dileyübdür³⁹⁻⁹, yer gözetdi²⁹⁻¹⁰, kanatsun⁵⁶⁻¹⁷.

-da : hikayelerde bir tek örneği vardır.

Aldayalum¹⁴⁷⁻¹²

-ar / -er : Daha ziyade renk bildiren isimlerin sonuna getirilen bir ektir.

Ağarduğun²⁻³⁶, yeşerdi⁵⁵⁻²⁶, sarardı¹⁰⁶⁻⁴

-al / -el: Bu ek sıfatlardan isim yapar.

Boşaldı⁸⁷⁻²⁰ , yönelelüm¹²⁻²⁵.

-sa / se : hikayelerde tek bir örneği vardır .

Susanmak¹⁴⁸⁻³¹.

D- Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-ma –me

Bilindiği gibi olumsuzluk tabanları yapan bir ektir. Hikayelerde durumu diğer Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde olduğu gibi genel Türkçeden farklı değildir.

Kıymayam⁹⁶⁻¹⁸, girmemiş³⁹⁻¹¹.

A- Faktitif (Yaptırma) Ekleri

Aşağıda sıralanan yaptırma ekleri , fonksiyonları itibariyle genel Türkçe ve bugünkü yazı dildekilerden esasta farklı değildirler. Yaptırma, ettirme, bildirme, sonuna getirildikleri giiller geçişli olurlar.(45)

-ar /-er

Bu hikayelerde birkaç fiile rastladığım bir yaptırma ekidir.

Çıharmak 112-12, koparmak 23-30, giderdi 128-7, çıkaravuz 140-30, koparıgör23-11.

-ur /-ür

Dede Korkut hikayelerinde örnekleri çok görülen bir yaptırma ekidir. Arturmaz 12-24, baturur 41-5, bişürmek 23-1, geçürmüş 36-12.

-gür

Bu ek, sadece ir-gür ve dirgur- fiillerinde kelişeleşmiş olarak mevcuttur;(46) Hikayelerde bir tek örneği vardır. Dirgürün 13-17.

-dur / -dür

Dede korkut hikayelerinde örnekleri çok görülen bir yaptırma ekidir. Dikdürmişidi 4-4, dödürür 3-35.

-der / -ter

Örnekleri az olan bir yaptırma ekidir. Gönderür 51-3, göstermiş 74-52.

-zur /-zür, zir

-z yaptırma ekine başka bir yaptırma eki olan –r-'ninilavesi ile elde edildiği anlaşıyor. Dede Korkut hikayelerinde tek bir örneği vardır. emzirdüğüm 24-16.

-t

İşlek bir yaptırma ekidir. Hikayelerde örnekleri pek çoktur. çatlatmak 26-27 , hırlatmak 75-29, okutmak 57-26.

B- Passiflik (Meçhül – edilgen) Ekleri

Passif fiiller geçişli fiiller -1- eki getirilerek yapılır . Fiil kökü -1 ile yahut ünlü ile bitiyorsa mechul yapma eki-n'dir.

Aşağıdaki ekler passiflik – mechullük ve dönüşlülük bildirirler. Bu eklerin hikayelerde passif analımında çok nadir kullanıldığı görülür. Şeklen passif görünenlerse de çok kere ya meçhullük ya da dönüşlülük ifade ederler.

--I

İşlek bir ektir, hikayelerdeki örnekleri çoktur.

Açılmak 56-17, dökülmek 19-13, düzülmek 2-30

--n Bu da işlek bir ektir. Bezendi 8-30, bulunmaz 25-19, görünmez 10-2.

C- İşdeşlik (Müşareket) Ekleri

Geçişli ve geçişsiz fiillere –s- getirilerek müşareket (karşılıklı) yapılır.

--ş

Hikayelerde örnekleri azdır.fonksiyonu itibariyle genel Türkçeden ve bu günkü yazı dilinden bir farkı yoktur.

Gelişdiler 96-32, böğürüşdüler41-20, dolaşmış 19-28.

E- PARTİSİPLER (SIFAT- FİİLLER)

Partisipler , fiillerin sıfat ve isim şekilleridirler. İsim ve sıfatlardan farkı , bilindiği gibi, bunların zamana bağlı oluşlarıdır. İsim ve sıfatların sahip olduğu bütün fonksiyonları icra ederler fiillerin sonuna partisip ekleri denilen ekler getirilmek suretiyle elde edilirler. Hikayelerde, tespit edebildiğimiz partisipleri a) geniş zaman b) geçmiş zaman c) gelecek zaman partisipleri olmak üzere üç bölümde ele alıyoruz.

a) Geniş Zaman Partisipleri

-an , -en (47)

Tanrı veren tatlı 11-6, dayım duran Cebbar Tanrı 78-9.

-ar , -er , -ür , -r

Kırk yeğidi ağlar gördü 87-29, Dedem Korkut gelür oldu 7-14. Söylediğimiz örneklerinde bu ekin her zaman partisip olmadığını , kimi kez de zarf yapmak için fiil köklerine bitleştirildiğini kaydeder kaçar , aplar, çapar gibi bunlar isim gibi kullanılan fiil şekilleri olup fiilin yanında zarf , isimlerin yanında sıfattır.(48)

b- Geçmiş Zaman Partisipleri :-

-duk , -dük

Baş kesdüğüm yerleri göstereyim 60-37, sağum ala bukduğumda
kardaşum 60-14.

-mış / -miş

Bişmiş etmeğüm bekaası olmaz 3-32, gördü kafirler alay bağlamış
gelürler130-8.

C- Gelecek Zaman Partisipleri :-

-acak / -ecek

Geleceğüm varısa 129-17, varacak yerün 85-5.

-ası / -esi (49)

Bu evi harab olası eve varaldan berü 3-14, yatacak yerüm gine harab
olasıydı 3-24, sen varası kafir değül 62-37.

F- GERUNDİUMLAR (ZARF – FİİLLER)

Gerundiumlar zarf –fiillerdir. Çekim eki almazlar,(50) hikayelerde tespit edebildiğimiz zarf –fiilleri aşağıda sunuyoruz :

-Hal bildiren zarf -fiilleri :-

-a / -e

Ol gül baka baka 64-3, gele – görgil 44-14.

-arak / -erek

Bakarak 111-30, kaçarak 32-28.

-u / -ü

Kararı kalmayup ağlayu ağlayu aldı 25-21, belinleyü 17-31.

-iken

Durur iken 34-6, içer iken 33-3.

a- Atif bildiren zarf –fiilleri :-**-up / - p**

G z a up 81-13, Gönül verüp 81-14.

-uban / - ben, -ubanı / - beni

Gel ben 124-5, Ka ubanı 113-37,  ek beni 129-33.

b- Zaman Bildiren Zarf –Fiillieri :-**-ınca / -ince , -unca / -önce (51)**

Gelince 32-7, büyüyünce 32-12, doyunca 3-2.

-madın / -medin

Gelmedin 68-23, d k lmedin 92-28.

-ıcak / -icek

Varıcak 5-23, deyicek 62-4.

-dukda / -d kde

Gitd kde 2-14, okradukda 4-20.

-du unda / -d   nde

Ge d   nde 84-7, durduğunda 101-9.

-du umca / -d   mce

Geld   mce 44-38, yazdu umca 103-14.

-anda / -ende

D  ende 63-8, banlayanda 2-35.

Dede Korkut hikayelerinde geçmiş olan –ınca / -ince örneklerinden bilmeyince 2-8 , düşünce 2-9, binince 2-4,  alınca2-5, sızınca 2-8, inince 2-9, bu ekin gördüğü i  tamamiyle başka görünüyor. Daha açık anlaşılması için bu kelimelerin ikisinin geçtiği cümleyi alalım **Ata adını yürütmeyen boyrad a ul ata belinden inince inmise ye , ana rahmine d  ince d  mese ye  2-8.** Burada fiilin bir zaman sınırı vermekten çok, gelecek zaman şartı gibi bir anlam vermekte olduğu görülür. Bugün bu anlamı **Ata adını yürütmeyen boyrad a ul ata belinden inece ine (inmek tense) inse ye  , ana rahmine d  e e ine (düşmek tense)= D   e(bile) do masa ye  , şeklinde veririz(52)**

SONUÇ**Vardı ımız sonuçlar aşağıda şunlardır :-**

1- Bu eserin Azeri lehçesinin özelliklerini taşıdığı genel olarak geçerli kabul edildikten sonra, bunda bir de Azeri lehçesinin ağızlarına göre bir böyle , bir şöyle verilecek edilecek hükümler sallantıda

kalmaktadır. B-m değişmesine gelince Gök Türkçede kelime başında b hakim olmakla birlikte tek- tük m şekli de görülmektedir. Kelime başındaki bu b ler uygur metinlerinde artık m'ye dönmüştür. Nitekim Argu Türkçesinde de hem men hem ben şekli vardır.

2- Eserde sabit bir imla yoktur, bu, bir kelimenin türlü şekillerde yazılmış olmasından anlaşılmaktadır.

3- Bir çok yerlerde kelimeler, anlamı değiştirecek , ya da onu büsbütün kaybettirecek biçimde yazılmıştır.

4- Bir takım ekler bir bakıma sabittir, bir bakıma da , Azeri ve Eski Anadolu Türkçesine ait özelliklerin bir arada görülmesi dolayısıyla, sabit değildir.

5- Hikayelerdeki birçok ekte dudak uyumuna girme temayülü görülmektedir. Mesela(lu, lü, li, lı, suz, süz , siz , siz , cu , cü , cı , ci).

6-Bu hikayelerde başka dünya dillerinde görülmeyen bir sayı sistemine , otuzluk sayı sistemine rastlanmaktadır.

7- Zaman zarfları arasında bir ahı gösterilmektedir. Buna "nihayet,artık" diye karşılık vermektedir.

DİP NOT

1. Adnan Binyazar, Dedem Korkut, Milliyet yayınlar, Türk Klasikleri Dizisi, İstanbul 1976, s.9-10.
2. Cahit Öztelli, Dedem Korkut kitabının Dili üzerine Bir Deneme- Bilimsel bildiriler 1972, s.206-207. Fuat Bozkurt, Türklerin Dili, 2.b, Ankara 1990, s.4.
- 3.Şamil Çemşidov, kitab-ı Dede Korkud, kültür bakanlığı Yayınlar, Ankara 1990,s.4
4. Bu Konu Hakkında Bkz. Şakir İbrayulı İbrayev, Dedem Korkut Kitabında Motif Ve Edebi Malzemelerdeki İç Üslup Değişiminin İncelenmesinde Motifin Rolü , TDAY-Belleten 1988 , Ankara 1994, s. 35-42; Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korudun Kitabı, İstanbul1973, s.CCLX-CCLXI.
5. Bu konu hakkında bk. Abdülkadir İnan : s.s Mayzel: Türk Dilinde İzafet (tanıtma), TDAY – Belleten 1958, Ankara 1988, s.279-313.
6. F. K. Timurtaş, Şeyhi ve Çağdaşlarının Gramer Araştırmaları, TDAY-Belleten, 1961,Ankara ,1988,s.57.
- 7.Abdülkadir İnan : a.g.e. s.284.
8. Mehmet Akalın , Ahmedi'nin Dili, TDAY,1989,Ankara, 1994.s.93.
9. Elena M.Napolnova, Edebi Eski Anadolu Türkçesi Tarihinde Bazı genel Özellikler, TDAY, Belleten1989, Ankara 1994, s.332.

10. F. K. Timurtaş, a.g.e. s. 62.
11. Mehmet Akalın , Ahmedi'nin Dili, TDAY,1989,Ankara, 1994.s.88
12. Fuat Bozkurt, Türklerin Dili. Ankara 2002. s.249.
13. Bu ekin taşıdığı çeşitli anlamlar için bk. Zeynep Korkmaz, Türk dilinde-ça eki Ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme, TDAY-1958, s.41-68.
- 14.Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul1972, s.237-238.
- 15.Fuat Bozkurt, Türklerin Dili s.250.
16. Türkçede Cihet Ekleri üzerine bir araştırma yapılmıştır; bk. Suzan Duran, Türkçede Cihet ve Mekan gösteren Ek ve sözler, TDAY-Belleten 1956, Ankara 1988,s.1-100.
17. Zeki Kaymaz , Eski Anadolu Türkçesinde Sayı adları ve kullanılışarı, TDAY-Belleten 1991, Ankara 1994, s.9-17.
18. Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı , İstanbul 1931, s.84.
19. Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, s.CCV.
20. Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, s.CCIV.
21. Jean Deny , Türk Dili Grameri " Osmanlıca Lehçesi " ; Tercüme eden, Ali Ulvi Elove , Maarif Matbaası, İstanbul 1941, s.330.
22. Jean Deny a.g.e., s.309.
23. Mehmet Akalın , Ahmedi'nin Dili , s.77.
24. Bu ek hakkında bk. Zeynep Korkmaz, Türk Dilinde- ça Eki ve Bu Ek İle Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme , s.59.
25. Mehmet Akalın , Ahmedi'nin Dili , s.78.
26. Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi , s.237-238.
27. M. Mansuroğlu , Türkçede Zamir Çekimi , TDED, III, İstanbul 1949, s.501-508.
28. Bu işaret zamirinin bunda lokatif şekli çok kere- burada- bundan ablatif şekli de- burada- anlamlarını verirler.
29. Faruk K. , Timurtaş a.g.e., s.77.
30. Jean Deny , Türk Dili Grameri " Osmanlıca Lehçesi " s. 212.
31. Janos Eckmann bu ek hakkında bir araştırma vardır. (BK. Türkçede- Rak. – Rek ekine dair) . TADY Belleten 1953, Ankara 1988, s.45-49.
32. Bkz. A.N. Konunov, İsimlerin Ve Sıfatların Küçültme Şekilleri Ve Söz Yapımı , TDAY- Belleten 1968, Ankara 1989,s. 81-88.
33. Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, s.ccv.
34. Edatların tasnif için BK. F.K.Timurtaş, a.g.e, s.558-675.
35. Eski Anadolu metinlerinden birindi geçen fiiller için bk. Halide dolu , Dastan-ı Varka ve Gülşah'ın fiil çekimi ; TDAY Belleten 1954, Ankara 1988, s.221-231.
36. Ek esasında gerundium ekidir. Gerundium tasrif edilmeyen şekil olduğunna göre- up ekinin böyle bir fonksiyona sahip olması kendisinden sonra gelen tur-fiilinin düşmesi ile mümkün olmuştur. (Bkz. Faruk k. Timurtaş, Şeyhi ve çağdaşlarının Gramer Araştırmaları , s.115.
37. Bu ekin inkişaf için bkz. Mustafa özkan , Gülistan Tercümesi , TDK yayınları, Ankara, 1992, s.104.
38. Muharrem Ergin , " kadı Burhaneddin Divanı üzerinde Bir Gramer Denemesi" , TDEDIV , İstanbul, 1951, s.318.
39. Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, s.CCVI.
40. Zeynep Korkmaz , Türkçede- acak/ -ecek Gelecek Zaman (futurum) Ekinin Yapısı Üzerine , Ankara Üniversitesi, DTÇF dergisi , CXVII, sayı 1-2, s.164.

41. Bu hakkında bk. Zeynep Korkmaz , Eski Türkçenin yaşı, TDAY-Belleten 1989, s.366-367.
42. Bu ek hakkında bkz. Ahmet Caferoğlu, Türkçemizdeki- ğıl ve- gil Emir Eki, TDAY-Belleten, 1971, Ankara , 1989, s.1-10.
43. j. Deny, a.g.e., s.680.
44. F.K. Timurtaş , Şeyhi ve çağdaşlarını Gramer Araştırmaları , s.124.
45. Mehmet Akalın , Ahmedî'nin Dili , s.83.
46. Mehmet Akalın , Ahmedî'nin Dili , s.83.
47. Bu ek hakkında bkz. Osman Fikri sertkaya, -an/ -en Ekli Yeni Şekiller Ve Örnekler Üzerine, TDAY-Belleten, 1989, Ankara, 1994,s.335-352.
48. Bkz. Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, S.CCVII.
49. Bu ek hakkında bk. Zeynep Korkmaz, -ası/-esi Gelecek Zaman İsim- Fiil(Participium) Ekinin Yapısı Üzerine , TDAY-Belleten 1968, Ankara 1989, s.31-38.
50. F.K. Timurtaş , Şeyhi ve çağdaşlarını Gramer Araştırmaları , s.129.
51. Zeynep Korkmaz, Türkçede Ek Yığılması Olaylarının meydana Gelişi Üzerine, TDAY, Belleten, 1960,s.178-189.
52. Bkz. Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, s.CCVII.

KAYNAKLAR

- 1- A.N. Kononov, İsimlerin ve Sıfatların Küçültme Şekilleri Ve Söz Yapım, TDAY-Belleten 1968, Ankara 1989.
- 2- Abdülkadir İnan S.S. Mayzel ;Türk Dilinde İzafe(Tanıtma),TDAY-Belleten 1958, Ankara 1988.
- 3- Adnan Binyazar, Dedem Korkut, Milliyet Yayınlar, Türk Klasikleri Dizisi, İstanbul 1976.
- 4- Ahmet Caferoğlu , Türkçemizdeki –ğıl ve –gil Emir Eki ,TDAY-Belleten 1971 , Ankara 1989.
- 5- Cahit Öztelli, Dedem Korkut Kitabının Dili Üzerine Bir Deneme, Bilimsel Bildirirler 1972, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1975.
- 6- Elena M. Napolnova, Edebi Eski Anadolu Türkçesi Tarihinde Bazı Genel Özellikler, TDAY, Belleten 1989, Ankara 1994.
- 7- Halide Dolu, Dastan-ı Varka Ve Gülşah'ın Fiil Çekimi ; TDAY-Belleten 1954, Ankara 1988.
- 8- Faruk K. Timurtaş , Şeyhi Ve Çağdaşlarının Gramer Araştırmaları, TDAY-Belleten 1961, Ankara 1988.
- 9- Fuad Bozkurt. Türklerin Dili, 2.b.,T.C.Kültür Bakanlığı Yayınları, TTK Basımevi, Ankara 2002.
- 10- Janos Eckmann, Türkçede –Rak.-Rek Ekine Dair, TDAY-Belleten1953 Ankara 1988.
- 11- Jean Deny , Türk Dili Grameri " Osmanlıca Lehçesi " ; Tercüme eden, Ali Ulvi Elove , Maarif Matbaası, İstanbul 1941.
- 12- Mehmet Akalın , Ahmedî'nin Dili, TDAY, 1989, Ankara, 1994.
- 13- M. Mansuroğlu, Türkçede Zamir Çekimi, TDED III, İstanbul 1949.
- 14- Muharrem Ergin , " kadı Burhaneddin Divanı üzerinde Bir Gramer Denemesi" , TDED IV , İstanbul, 1951.
- 15- Muharrem Ergin , Türk Dili Bilgisi , İstanbul 1972.
- 16- Mustafa Özkan, Gülistan Tercümesi, TDK Yayınları, Ankara, 1992.

- 17- Orhan Şaik Gökyay , Dedem Korkudun Kitabı, Başbakanlık kültür Müsteşarlığı Yayınları, İstanbul 1973.
- 18- Osman Fikri Sertkaya , an / -en Ekli Yeni Şekiller Ve Üzerine , TDAY-Belleten 1984, Ankara 1994.
- 19- Pertev Naili Boratav, Köroğlu Destanı , İstanbul 1931.
- 20- Suzan Duran, türkçede Cihet Ve Mekan Gösteren Ek Ve Sözler, 1988, TDAY-Belleten 1956, Ankara 1988.
- 21- Şakir İbrayulı İbrayev, Dedem Korkut Kitabında Motif Ve Edebi Malzemelerdeki İç Üslup Değişiminin İncelenmesinde Motifin Rolü , TDAY-Belleten 1988 , Ankara 1994.
- 22- Şamil Çemşidov, kitab-ı Dede Korkud, kültür bakanlığı Yayınlar, Ankara 1990.
- 23- Zeki Kaymaz , Eski Anadolu Türkçesinde Sayı adları ve kullanılışarı, TDAY-Belleten 1991, Ankara 1994.
- 24- Zeynep Korkmaz, -ası/-esi Gelecek Zaman İsim- Fiil(Participium) Ekinin Yapısı Üzerine , TDAY-Belleten 1968, Ankara 1989.
- 25- Zeynep Korkmaz , Eski Türkçenin yaşı, TDAY-Belleten 1989, Ankara 1994.
- 26- Zeynep Korkmaz , Türkçede- acak/ -ecek Gelecek Zaman (futurum) Ekinin Yapısı Üzerine , Ankara Üniversitesi, DTÇF dergisi , CXVII, sayı 1-2.
- 27- Zeynep Korkmaz, Türk dilinde-Ça eki Ve Bu Ek ile Yapılan İsim Teşkilleri Üzerine Bir Deneme, TDAY-Belleten1958, Ankara 1988.
- 28- Zeynep Korkmaz, Türkçede Ek Yığılması Olaylarının meydana Gelişi Üzerine, TDAY, Belleten, 1960.

خصائص علم الشكل في حكايات ده ده كوركت في كتاب اورهان شائك كويكاي

م. سعاد محمود علوان

نبذة عن الحكايات :

تعتبر حكايات ده ده كوركت التي كتبت ما بين منتصف القرن الرابع عشر - الخامس عشر من الفلكلور الشعبي الذي يطلق عليه في الاساطير والتي غالبا ما تكون اقرب إلى الخيال من الحقيقة . حيث يتداولها الناس العامة فيما بينهم من جيل إلى جيل . وتعتبر هذه الحكايات من ارقى واجمل ما كتب في هذا القرن بالنسبة للادب الشعبي وذلك لبساطة كلماتها ومعانيها الجميلة واصل اسم هذا الكتاب هو حكايات ده ده كوركت على لسان طائفة الاوغز ويتضمن كتاب الحكايات اثنا عشر حكاية منها :

1. اثنتان تداولان النزاعات الداخلية بين الاوغزيين وهي القبيلة التي كان يعيش فيهما الكاتب .
2. اثنتان تتناولان صراع الانسان مع الطبيعة والحياة القاسية وما يلاقيه من مصاعب في شظف العيش .
3. اما الحكايات الثمان الاخرى فهي تتناول النزاعات والحروب الخارجية التي خاضتها قبيلة اوغز مع القبائل المجاورة وما تبعها من بطولات ومآثر كبيرة خلدها هذه الحكايات بأسلوب جميل .

نبذة عن الكاتب :

حكايات ده ده كوركيت كتبت من قبل شخص غير معروف لحد يومنا هذا وسميت ب حكايات ده ده كوركيت نسبة لتكرار كلمة كوركيت في الحكايات وتعني اما الجد او الجدة نظرا لعدم وجود التذكير والتانيث في اللغة التركية . وتتضارب الاراء حول الكاتب والكاتبة من هو وهل هذه هي الحكايات كانت باسلوبه ام قد جمعها من الناس العامة على شكل كتاب جميل .

لغة الحكايات :

حكايات ده ده كوركيت كتبت بلغة شعبية صرفة وهي اللغة الازرية وهي احدى لهجات الانضولية القديمة تتخلها كلمات عربية وفارسية .

نسخ الحكايات :

توجد نسختين لهذه الحكايات اولهما في مكتبة ده ده سده في المانيا مكتوبة بحروف عربية والثانية في مكتبة الفاتيكان في ايطاليا مستنسخة من النسخة الأولى .

الكتب والبحوث المنشورة حول هذه الحكايات :

كتبت الكثير من البحوث حول هذه القصص وكان ابرزها بحث الدكتوراه لـ (محرم اركن) وبحوث كثيرة لـ (اورهان شائك كويكاي) وكتاب له في سنة 1933 يحتوي هذا المدخل على 77 صفحة اعطى من خلالها الكاتب كل المعلومات التي تخص هذه الحكايات تلتها طبعات أخرى في السنوات التالية واخرها كتاب له في سنة 1933 ويعتبر اورهان شائك كويكاي اول من كتب هذه الحكايات بحروف لاتينية حديثة .

خطة البحث :

في بحثي هذا تناولت لغة حكايات ده ده كوركيت من ناحية علم الشكل فقط : تناولت فيه الأسماء - الصفات - الضمائر - الظروف - الأدوات - الأفعال .

أهم نتائج البحث :

1. عدم وجود املاء ثابت تستند عليه هذه الحكايات فالكلمة الواحدة تكتب باشكال مختلفة في نفس الصفحة بل في نفس السطر .
2. عدم وجود توافق صوتي الا في بعض اللواحق .
3. وجود اعداد لا تتواجد في لغات أخرى وهي تثبت مدى تخلف الناس في تلك الفترة .
4. الجمل غير مترابطة من ناحية المعنى ولا من ناحية اللغة . وهناك الكثير من الجمل الغير صحيحة في الكتابة والمعنى .

المصادر :

استندت في كتابة البحث على المصادر التركية فقط . وخاصة المجالات التركية